

ségű az Unesco és a nemzetközi szervezetek erőfeszítése az információcsere, a technológiaátadás és a közös vállalkozások létrehozása érdekében.

A fejlett országok technikai színvonala rendkívül magas. Ezt a technikát a könyvtárakban is alkalmazni kell, mert csak akkor tudnak feladataiknak megfelelni. A könyvtár ugyanis, mint hagyományos információközvetítő, nagyon fontos szerepet tölt be. *A könyvtár könyvtárosok, olvasók nélkül csak óriási raktár lenne, a nagy szerzők eszméinek a temetője.* Az emberek teszik élővé a könyvtárat. Hogy az információt cserélni lehessen, ahhoz viszont közös nyelvet kell használni. A hibás kommunikáció miatt az egész emberi társadalom szenved. Hatékonyan élni azt jelenti, hogy megfelelő információval rendelkezni. A könyvtár nemcsak információs központ, nemcsak az olvasók szellemi felzárkózását szolgálja, de módjában áll az emberiséget az éhségtől, szegénységtől és az elzártságtól is megmenteni. A rendezett információ az egyéni és kollektív tudat befolyásolására is képes. A tudás olyan hatalom, melyet a jóra és a rosszra egyformán fel lehet használni.

Hogy milyen mértékben kell a könyvtárnak az információ- és ismeretátadás révén társadalmi és morális kérdéseket érintenie, az vita témája lehet. Az azonban bizonyos, hogy a múlthoz képest aktívabban kell a társadalmi kérdésekkel foglalkoznia. A tudományos és műszaki információ területén az autarkia nem reális politika. A világszínvonalon történő szabad információcsere minden információs szakember és intézmény aktív részvételét kívánja meg. *A könyvtárosi tevékenység értelmezését mélyíteni kell és irányelveit ki kell szélesíteni.* A könyvtárnak segíteni kell abban a folyamatban, mely az emberiség érdekeit szolgálja. Ennek célja az emberi, szellemi értékek és a természetes jogok támogatása. Ezeket az értékeket és jogokat biztosítani kell a nemzeti kultúra felemelésének és az emberi törekvések megértésének az útján.

/Allocution du Président Marcos à la séance d'ouverture de la 46ème Conférence Générale de la Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires et de Bibliothèques le 18 août 1980. Unesco-kézirat, 10 p./

(Csengődy Lászlóné)

ISI adatbázisra alapozott számítógépes információs szolgáltatás az MTA Könyvtárban

1980. március 10-én a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának (MTAK) Informatikai és Tudományelemzési Kutatási Főosztályán hivatalosan fogadták az

ISI (Institute for Scientific Information, USA) három vezető szakemberét, akik abból a célból jártak Budapesten, hogy megérkezzenek az MTAK új, ISI adatbázisokra épülő információs szolgálatának elindításában. A szolgáltatások ismertetése előtt néhány szót az előzményekről.

MÁRTA FERENC-nek, az MTA akkori főtájtárának kezdeményezésére 1977-ben RÓZSA GYÖRGY, az MTAK főigazgatója MORTON V. MALIN-hoz, az ISI elnökhelyetteséhez intézett levelében az SCI (Science Citation Index) mágnesszalagok egy évfolyamának beszerzési lehetősége iránt érdeklődött, amelynek alapján informatikai és tudományelemzési tanulmányokat végeznének. Az SCI interdiszciplináris adatbázis, amely a természet-, élet- és orvostudományok, továbbá a műszaki tudományok vezető folyóiratait dolgozza fel. A mágnesszalagok megérkeztek, és tanulmányozásuk után az MTA képviselői a korábbi évekre visszamenő anyag iránt is érdeklődést mutattak.

1977 végén, ugyancsak az MTAK felkérésére MALIN és HENRY SMALL, az ISI kutatási igazgatója az Akadémia épületében előadást tartottak az SCI adatbázisról és az ISI tudományelemzési tevékenységéről. Az előadások közötti beszélgetések során szóba került az ISI számítógépes szolgáltatásainak lehetséges átvétele, amelynek alapján az MTAK különféle szolgáltatásokat, főleg szelektív információterjesztést és retrospektív keresési lehetőséget nyújtana egyrészt az MTA tagjai és személyzete, másrészt az MTA intézetek kutatói számára. Két lehetőség került szóba: az ASCA (Automatic Subject Citation Alert) elnevezésű, egyéni keresőprofilokra épülő SDI-szolgáltatás és az ASCATOPICS, amelynek kész profiljait az ISI szakemberei állították össze.

1979. május 24-én az MTAK és az ISI képviselői hivatalos licenc egyezményt írtak alá. A szerződés értelmében az ISI 1979 végéig megkezdte a kurrens, illetve az 1974–1978 közötti időszakot felölelő retrospektív mágnesszalagok küldését.

1980 márciusában – ugyancsak a szerződésben foglaltak szerint – megérkeztek az ISI szakemberei, és segítségükkel, ami főleg a software adaptálására, a profilszerkesztésre és képzésre terjedt ki, a rendszer három héten belül működésbe lépett.

Számítógépes témafigyelés

A magyarországi felhasználók az említett két számítógépes témafigyelő szolgáltatás közül választhatnak. Az ASCATOPICS keretében közel 500 természettudományi és 41 társadalomtudományi profil áll rendelkezésre. A másik rendszer, az ASCA azon felhasználók számára ideális, akik nem találnak kutatási területüknek megfelelő ASCATOPICS témát. Az MTAK profilszerkesztői ilyenkor a megadott többirányú információk alapján (a téma szabatosan megfogalmazott címe; 5–10, a témában

kiemelkedő szerző megnevezése; a tárgyban a legismertebb 5–10 közlemény felsorolása; 10 vagy több tárgyhoz tartozó cikk címeiben előforduló jellemző szó) egyéni profilokat készítenek. Az ASCA igénybevételével egyszerű mód nyílik hagyományos keresési lehetőségekre (forrás), másrészt a hivatkozási lánc segítségével újabb kapcsolatok felderítésére.

A keresések eredménye a számítógép nyomtatta *printout*, amelyet a felhasználók hetente kapnak meg, jóval a bennük feldolgozott folyóiratszámok kézhezvétele előtt. A *printout* bibliográfiai tételei utalást tartalmaznak arra nézve, hogy a profil melyik kérdésre választotta ki a közleményt, közlik a szerzőket, a cikkek címét, megjelenési helyét, továbbá az első szerző munkahelyének címét, amely alapján különnyomat kérhető. Az eredményt a felhasználó a mellékelt úrlapon értékeli, nevezetesen feltünteti a releváns, a határterületi és a zajnak minősített tételek számát. A keresőprofilok a futtatás első 13 hetében kísérleti jellegűek, ezalatt történik a profil végleges beállítása; a találatok és a zaj értékelése valamint a felhasználóval folytatott beszélgetések alapján.

A témafigyelő szolgáltatásokat jelenleg 450-en veszik igénybe, a futtatott profilok száma 650. Az ASCA-TOPICS évi előfizetési díja profilonként 4500 forint, az ASCA profilok pedig 6200 forintba kerülnek.

Egyéb számítógépes szolgáltatások

Az SCI mágnesszalagokra alapozott MTAK-szolgáltatások az ASCA és az ASCATOPICS témafigyelésen kívül *folyóirat tartalomjegyzék-figyelést és publikációs tevékenység-, illetve idézettségfigyelést is magukban foglalnak*. Az előbbi az SCI adatbázisát képező 3800 folytatólagos kiadvány tartalomjegyzékének számítógépes figyelése alapján – mintegy személyre szóló *Current Contents*-ként – a felhasználókat a folyóiratok kézhezvétele előtt tájékoztatja a figyelni kívánt közleményekről, az utóbbi pedig egyének, kutatócsoportok, intézmények tudományos tevékenységének és idézettségének nyomon követését teszi lehetővé. A tartalomjegyzék-figyelés jelenleg 1500 folyóiraatra, az idézettségfigyelés pedig 500 személyre terjed ki. Ami az előfizetési díjakat illeti, a tartalomjegyzék-figyelés folyóiraatonként 300 Ft – kivéve 71 kiemelt folyóiratot, amikor 500 Ft az előfizetés –, a publikációs tevékenység, ill. idézettségfigyelés pedig szerzőkre és intézményekre 200, megadott közleményekre irányulóan pedig 400 forintba kerül évente.

Hangsúlyozni kell, hogy a szolgáltatások alapján nyert szakirodalmi információ bármennyire is tökéletes, *csupán a releváns közlemények bibliográfiai adatait adja meg, a felhasználóknak viszont dokumentumokra van szüksége*. Az MTAK számítógépes szolgáltatásai azonban ebből a szempontból is kedvezőek, hiszen az SCI

adatbázisát képező folyóiratok 75%-a megtalálható a hazai könyvtárakban, a hiányzók pedig könyvtárközi kölcsönzés útján megszerezhetők.

Irodalom

1. GARFIELD, E.: Library of the Hungarian Academy of Sciences builds computerized information services on ISI's data base = *Current Contents*, 1981. 2. sz. p. 5–7.
2. BUJDOSÓ E.: Az ISI szakirodalmi információs rendszerei az MTA Könyvtárában = *Könyvtári Figyelő*, 26. köt. 6. sz. 1980. p. 581–595.
3. BUJDOSÓ E.: Orvos-biológiai szakirodalmi tájékoztatás az MTA Könyvtárában = *Orvosi Hetilap*, 121. köt. 34. sz. 1980. p. 2077–2080.
4. Tájékoztató a gépi szakirodalomfigyelő szolgáltatásokról. Bp. MTAK, 1980. 24 p.
5. MÁRTA F.: Tudományos információ és az Akadémia = *Magyar Tudomány*, 23. köt. 12. sz. 1978. p. 881–882.

Novák István

Előadás a SZÁMOK számítógépes tájékoztatási rendszeréről

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Műszaki Könyvtáros Szekciójának által szervezett előadásorozat keretében 1981. március 25-én a SZÁMOK (Számítástechnikai Oktatási Központ) számítógépes tájékoztatási rendszerét mutatta be Szőnyi Katalin, a tájékoztatási főosztály vezetője. Azok az MKSZ-tagok, akik ez alkalomból vették a fáradságot és felkeresték a SZÁMOK modern, impozáns épületét, nem bánták meg e lépésüket: a jól felépített, érdekes előadásban különösen megkapó volt, hogy nem általánosságokról, lehetőségekről szólt, hanem egy megvalósított, működő és nagyszerűen bevált számítógépes információs rendszert mutatott be.

1975-ben, a számítástechnika rohamos fejlődése nyomán született meg az elhatározás: *egy számítástechnikát oktató, nemzetközi intézménynek legyen saját számítógépes tájékoztatási rendszere!*

Mivel a számítógép már rendelkezésre állt, a legfontosabb kérdés az maradt, hogy a rendszerhez saját vagy vásárolt software-t, ill. adatbázist használjanak-e. A SZÁMOK szakemberei e kérdések előnyeinek és hátrányainak alapos vizsgálata után *saját adatbázis és vásárolt software* mellett döntöttek. A szóba jövő négy programrendszer (TEXT-PACK, STAIRS, ISIS, GOLEM) közül végül is az *International Labour Office (ILO)* által kifejlesztett ISIS-re esett a választás. Ennek *fő előnyei*, hogy egyaránt alkalmas online és batch üzemmódú